

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 61 (1976)
Heft: 7

Artikel: Cronica : entschatta avrel entochen la fin d'october 1976
Autor: Berther, Norbert
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881808>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 08.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cronica

(Entschatta avrel entochen la fin d'october 1976)

Fatgs romontschs

Mo pli «Tujetsch»

Ils 25 da matg concluda la vischnaunca sisum la Cadi da midar il num official «Tavetsch» en «Tujetsch». La Regenza accepta quei conclus, aschia che dacheu-denvi vegn mo il num romontsch applicaus.

Occasiuns romontschas

Ils dus d'avrel referescha *Toni Halter* a Falera sur dalla tradiziun populara. Sil-suenter prelegia el da sia ovra «Diari suenter messa» preparada per la stampa. Ils 26 da matg plaida *Theo Candinas* a Lags a caschun d'ina serada romontscha. *L'Uniun da cura e traffic Mustér* presenta dapi enzacons onns in program cultural a ses hosps. Ina part da quella purschida munta la presentaziun dil romontsch e da ses problems davart Pader dr. *Ambros Widmer*.

Nova tabla commemorativa per Giachen Caspar Muoth

1922 tschenta l'Uniun romontscha da Cuera in monument en honor da Giachen Caspar Muoth el mir dil santeri dalla Catedrala. Damai che la tabla ha pitiiu donn el decuors dils onns rimna prof. dr. *Pieder Cavigelli* entgins amitgs romontschs cugl intent da restaurar il monument scardaliu. Cun agid dalla vischnaunca nativa dil poet, dalla *Ligia Romontscha*, dalla *Romania* e *Renania* e dil Cantun eis ei reussiu da schar crear la firma *Bianchi* da Cuera ina nova platta che vegn inaugurada ils 19 da zercladur.

Activitad dils students

La *Montana*, l'uniun romontscha da scolars cantunals, organisescha egl onn 1975/76 in sault da costums dils anno 20, la fiasta tradiziunala da Nadal ed in referat da dr. *Aluis Maissen* sur dalla pressa. Il tgamun meina *Angelica Vincenz*. En stretg contact culla *Montana* stat il *Chor romontsch* dalla scola cantunala. Ils dus puncts culminonts digl onn da cant ein il concert da Nadal a Falera ed il viadi ella *Val Müstair*. President ei *Curdin Item*, dirigent *Giusep Decurtins*. «*Il Curtin*», l'academia romontscha dils gimnasiasts da Mustér, realisescha egl onn da scola 1975/76 sut il presidi da *Peter Baltermia* e *Pius Caduff* in'emissiun radiofonica ed organisescha in cuors romontsch per ils students da lieunga tudestga. Ina certa culminaziun munta la lecziun da litteratura ensemen cun prof. dr. *Bernard von Arx* e siu cuors romontsch dil gimnasi da *Freudenberg*. Detg interessantas ein las prelecziuns da poets romontschs. Variaziun porscha la viseta tier il historiograf romontsch, sur *Felici Maissen*.

Emprema radunonza dalla Ligia Romontscha suenter la reorganisaziun

Il 3 da fenadur seradunan ils delegai per l'emprema ga tenor la nova reorganisaziun. Els acceptan la redacziun dils novs statuts ed approbeschan il quen. Las extradadas muntan a 669 662.75 e las entradas a 810 227.90 francs. Il quen dallas ediziuns ei cudischaus cun 316 043.05 expensas e 176 523 entradas, quei che dat in deficit da 139 519.56 francs. Il quen total siara pia cun in bene da biabein 1000.— frs. Grazia al schenghetg da 200 000.— frs. dil Dun digl'emprem d'uost eis ei ussa reussiu alla Ligia Romontscha da scuntrar tut ses deivets.

Pressa

Il 15 d'avrel cumpara per l'emprema ga in *niev supplement* ella Gasetta Romontscha sut il tetel «*Brustgas*». Il redactors Guglielm Gadola, Valentin Vincenz e Gion Wetzel vulan scriver quater ga ad onn sur da temas fetg differentes ord la scola, la veta culturala, igl art, la historia, il sport, problems socials, scienza naturala etc.

Entschatta matg verifichescha l'Associaziun svizra dils mieds da propaganda ch'il diember d'abonnents dalla *Gasetta Romontscha* munti a 5 005.

Radio e televisiun

A caschun dalla HIGA a Cuera vegn era realisau ina *exposiziun da radio*. Quella muossa igl origin ed il svilup dil radio dalla Svizra tudestga, denton era il svilup dil radio romontsch (GR, 18-5-1976).

Dapi uonn emetta il Balcun tort «*Sentupadas cun persunalitads romontschas*». Il 23 da matg ei cusseglier guvernativ dr. G. G. Casaulta hosp da quella nova purschida dalla televisiun romontscha.

Il 13 d'october vegn il *niev Post da programs da radio e televisiun* a Cuera inaugurau. El cumpeglia las localitads per recepir ed emetter las contribuziuns ed ils biros per ils collaborators. Il *niev Post da programs* survescha en emprega lingia als Romontschs, denton vegnan era emissiuns pil Grischun tudestg e talian e per l'ulteriura Svizra realisadas da cheu anora. Il *niev stabiliment* cuosta 2,8 milliuns francs.

Religiun

Renovaziuns da baselgias

- Il 11 da fenadur benedescha monsignur uestg dr. G. Vonderach la caplutta restaurada da peleginadi «*Sontga Fossa*» da *Sevgein* (GR, 9-7-1976). La medema funcziun ha el d'ademplier il 29 d'uost ella baselgia parochiala da *Degen* (GR, 27-8 e 3-9-1976). Era a *Vrin* sa la caplutta dalla ss. Trinitad vegnir inaugurada (GR, 27-8-1976).

Il 27 da fenadur sa *Mustér* puspei far diever da sia baselgia parochiala suenter ina renovaziun interna ed exteriura da ver treis onns (GR, 2-7-1976).

Differentas midadas ella pastoraziun en Surselva

La fin da zercladur banduna sur *Albert Job* Glion per serender a Nenden (Liechtenstein). Niev plevon daventa sur *Contardo Tumasch Derungs*. Suenter ina pastoraziun da 28 onns dat sur *Giusep Durschei* comiau alla pleiv da *Tujetsch*. El surpren la caplania da *Segnas* en la piazza da sur *Flurin Venzin* che ressignescha. Niev plevon da Sedrun daventa sur *Giusep Cathomas*, tochen ussa plevon ad *Uors/Tersnaus*. Leu surpren sur *Felici Riedi*, tochen ussa vicari a Turitg, la pastoraziun. Ina midada dat ei era a *Sagogn*, nua che sur *Heinrich Sgier* demissiunescha. A *Rueras* daventa sur *Benedetg Baselgia*, avon plevon a *Schluein*, successur da *P. Teodosi Sialm*, che pastorescha ussa a Beiva.

Cultura

Aluis Carigiet expona a Lucerna

Il zercladur e fenadur expona Aluis Carigiet dessegns aquarellai, litografias originalas e maletgs en ieli ella casa communal da Lucerna.

La musica instrumentala viva

Il 6 da zercladur inaugurescha la Societad da musica da *Trun* la nova uniforma historica e la bandiera, creadas dad Aluis Carigiet. Ils musicants da *Medel* festiveschan il 27 da zercladur lur novs instruments. Els organiseschan per quella occasiun ina fiasta populara. Il punct culminont munta il til cullas societads cooperontas e cun 27 gruppas culturhistoricas (cump. GR, 2-7-1976). Ina cronica, redegida da dr. Clemens Pally, lai reviver la historia dalla Societad da musica da *Medel*. – Novs instruments ha era l'Uniun da musica *Sagogn* acquistau. Il 9-10 da fenadur fa ella per quella caschun ina digna fiasta. Puncts culminonts. Concert da gala dalla Musica dil marcau da Cuera, til festiv ed act d'inauguraziun. – Pressapauc ella medema rama festivescha era *Sumvitg* la nova instrumentaziun. Menziun meretan il giug festiv sco era las produziuns dalla musica da Cham (GR, 20-7-1976). – Ina digna fiasta d'instrumentaziun realisescha era *Rueun* il 23-25 da fenadur (GR, 3-8-1976). – Dalla fiasta federala da musica a Biel dils 19 e 20 da zercladur raccoltan ils musicants da *Vignogn* e *Mustér* arbagias dad aur.

Fatgs socials

La renovaziun dil spital da Glion ei urgenta

La principala tractanda dalla radunonza da delegai dalla Uniun sursilvana da spital dils 25 da zercladur ei ina discussiun davart ina ingrondaziun dil spital. In studi general preveda in niev tract sper il spital vegl. Il cuosts ein calculai cun 14,5 milliuns francs. Il delegai incaricheschan la suprastonza da preparar in project concret. La renovaziun ei fetg urgenta, sch'ins vul evitar che la frequenza tsches-

si vinavon. Igl onn vargau ei il diember da patients ius anavos per 217 (8 pertschien) sin 2508. Era ils dis da tgira ein sereduci per 3 706 (10,5 pertschien) sin 31 443. – In grond quitaun dil spital muntan era las finanzas. Il quen 1975 siara cun expensas da 5,9 milliuns francs ed entradas da 4 milliuns.

Cassa da malsauns Lumnezia I

Ils 16 da fenadur elegian ils delegai dalla Lumnezia I *Balzer Caviezel* da Vrin sco niev cassier. El succeda a vegl mistral Murezi Elvedi, Cumbel, che ha administrau la cassa dapi 1947. Da lezzas uras muntava la sviulta a 142 359. – francs, 1975 a 1 518 729. –

Scola

Ereziun e renovaziun da scolas

Sevgein decida da renovar sia casa da scola per 225 000. – francs, dils quals il Cantun surpren ina part. – Ils 20 da zercladur sa *Schlans* inaugurar ina halla da gimnastica che sa era vegnir duvrada per occasiuns communalas e culturalas. Il niev project ha saviu vegnir realisau mo grazia agl agid da 120 000. – frs. dalla Societad acziunara MODEL AG a Weinfeld. Igl atun san las scolas dalla vischnaunca da Breil retrer il niev edificiu a *Danis/Tavanasa*.

Casa d'affons Depuoz a Trun

Ils 16 da matg vegn la Casa d'affons Depuoz a Trun inaugurada. Ella porscha educaziun ed instrucziun ad affons e giuvenils dalla Surselva ch'ei retardai en lur svilup spirtal. La nova scola che cumpeglia in externat ed in internat porscha plaz a 60 scolar. Pil mument vegn ella frequentada da 18 scolar. Ella ei vegnida projectada da Robert Decurtins.

Tudestg gia ellas empremas classas primaras?

A caschun dalla Conferenza scolastica dalla Cadi a Danis/Tavanasa dils 22 da settember referescha prof. dr. Bernard Cathomas sur dalla bilinguitad, specialmein dil pugn da vesta dalla scola anora. El pretenda ch'ins duessi mussar al scolar romontsch e tudestg gia dallas empremas classas primaras ensi in sper l'auter. Igl affon emprendi il pli tgunsch il secund lungatg cu el ei giuven. Aschia gudignass el temps per seperfectuar el romontsch.

Scolaziun dils carschi

Gliendisdis e mardis Pastgas salva *l'Uniun grischuna catolica per scola ed educziun* sia radunonza generala a Glion. Vicari episcopal dr. Aluis Sustar plaيدا sur

dil tema «Nies pensum educativ el temps postsinodal». Alla radunonza dil di avon haveva sur canoni Cristian Monn dilucidau il tema dalla scolaziun dils carschi el temps suenter la sinoda.

Ils 2 da zercladur serimnan las *dunnauns e mattauns dalla Foppa e Lumnezia* a Glion ad ina dieta. Suenter il survetsch divin referescha pader Bernhard Zürcher sur dil tema: «Beruf oder Familie – was soll die aufgeschlossene Frau?» La medema occasiun vegn repetida ils 3 da zercladur per *Mustér* e contuorn.

Ils 11 e 12 da settember organisescha l'*Uniun da giuventetgna dalla Foppa* ina sentupada da scolaziun e recreaziun a Breil. Dr. Giusep Capaul plaيدا sur dallas cumpignias da mats e pader dr. Daniel Schönbächler sur dil tema: «Giuventetgna e Baselia». Toni Halter referescha sur da «Giuventetgna e cultura dil vitg».

Politica

Nova casa communal a Sedrun

Dapi entgin temps posseda Tujetsch ina nova casa communal. Ella dat suttetg alla administraziun communal, alla Ovra electrica Tujetsch ed alla Uniun da cura e traffic Sedrun. Silla fatschada encunter il stradun cantunal ha pader Hildebrand Bernet, Mustér, tschentau ina plastica. Il niev baghetg cuosta ca. 1,5 mill. frs.

Megliuraziun e planisaziun

Ils 24 d'avrel concludan ils proprietaris da schischom da *Lumbrein* cun 231 gie encunter 134 na da realisar l'arrundaziun. Las vuschs dils 164 votants buca presents valan per gie.

Entschatta matg accepta la Regenza la lescha da baghegiar ed il plan zonal dalla vischnaunca da *Schluein* ed ils 12 da fenadur la planisaziun dalla vischnaunca da Mustér. Alla Associazion da migliuraziun da *Rabius* conceda ella ina contribuziun per la tiarza etappa che preveda la construcziun da vias a Rabius/Cavivens. Ils cuosts muntan a 500 000. – frs. Denter 1973–75 vegn realisau ella vischnaunca da *Mustér* la sort IV dalla mesiraziun funsila. Ils cuosts muntan a 284 000 frs. che vegnan per part subvenziunai. Per la via da migliuraziun naven da Salins sur Prau Strems e Valtgeva a *Tujetsch* conceda la Regenza ina subvenziun dils cuosts totals da 300 000. – frs. Per vias da migliuraziun obtegnan era *Degen/Vignogn* e *Ladir* contribuziuns cantunalas.

Concept da svilup dalla Surselva

Ils 30 da zercladur approbeschan ils representants dallas vischnauncas sursilvanas il concept da svilup da quella regiun. Gia ils 12 da fenadur dat la Regenza grischuna il consentiment a quei project. Ils uffecis dall'administraziun cantunala vegnan avisai d'agir tenor quel. Ils 20 da settember sancziunescha il departement federal dall'economia il concept numnau. Cheutras posseda la Surselva sco em-

prema regiun grischuna e sco ina dallas empresasregiuns muntagnardas ina basa el senn da promover ils territoris muntagnards e sa aschia far diever dils credits d'investiziun senza tscheins.

Corporaziun da vischnaunca Surselva

La fin d'uost decida la vischnaunca da *Flem* da buca separticipar dalla Corporaziun da vischnauncas Surselva cun 381 na:63 gie. La vischnaunca ha gia sligiau il problem dalla dismessa dils rumians. Ina certa collaboraziun cun la Surselva dat ei denton sil sector dalla puericultura e dalla scola da musica.

Ils 20 d'uost seradunan ils delegai dalla corporaziun numnada per l'emprema gada a Glion. Els elegian mistral *Fridolin Hubert* (Val) sco *parsura* e Dumeni Cumberg (Mustér) sco vicepresidente. Ils ulteriurs suprastonts senumnan: Hartmann Brunner, Valendau; Geli Darms, Flond; Hans Heisch, Cumbel; Mathias Quinter, Trun e Hans Veraguth, Vuorz. Plinavon tscherna la radunonza ina cumissiun per la dismessa da rumians ed approbescha in project davart l'erecziun d'in stabiliment corrispudent a Rueun per mauns dalla votaziun ellas vischnauncas participadas. Ils 30 d'october fiera Mustér cun 685 encunter 307 vuschs il project. Perencunter acceptan las vischnauncas da Falera, Sagogn, Schlans, Sevgein e Stussavgia la sligiazion proponida.

Votaziuns

Palancau cantunal

Ils 13 da zerclsdur snega il suveran grischun cun 14 826 gie:18 779 na dad augmentar la contribuziun alla *Uniun da cura e traffic grischuna*. Ei era previu dad alzar igl agid finanziel da 125 000. — sin 225 000. — frs. ed ina tiarza dalla prestaziun dils privats, denton maximal a 200 000. — frs. La contribuziun che füss vegnida duvrada en emprema lingia per la propaganda vegn era fiersa dad enconuschents loghens turistics dalla Surselva.

La *lescha da perfecziun da giuvenils e carschi* vegn denton acceptada cun 20 260 gie encunter 13 417 na. Ella remplazza la lescha dalla scola obligatoria per tals che fagevan buca emprendissadi ni frequentavan buca ina scola media. La nova purschida sebase sin fundament voluntari.

Resultats dalla Surselva

	Turissem		Perfecziunament	
	gie	na	gie	na
Cadi	972	2019	1346	1662
Foppa	556	803	724	634
Lumnezia	502	756	561	691
Rueun	243	529	350	423

Malgrad che la nova *lescha da taglia* era equilibrada e ch'ella leva levgiar ils pagataglias pigns ed engrevgiar dapli tals cun aultas entradas, *fiera* il pievel grischun ella ils 26 da settember cun 19 502 na encunter 11 345 gie. Perencunter accepta el cun 15 572 gie: 13 525 na ina midada digl artechel 19 dalla constituziun. Quella dat al Cantun la pusseivladad da far transitoricamein pli gronds deficits en connex cun mesiras, pridas dalla Confederaziun per promover in svilup equilibrat dalla conjuntura e per cumbatter la disoccupaziun. Quei ha da succeder senza alzar il pei da taglia.

Resultats dalla Surselva

	lescha da taglia		artechel costituziunal	
	gie	na	gie	na
Cadi	751	2283	869	2076
Foppa	453	688	511	562
Lumnezia	405	916	413	806
Rueun	208	536	188	494

Palancau federal

Ils 13 da zercladur refusescha la Svizra schibein la *lescha da spazi*, sco era il credit da 200 milliuns alla *Organisaziun internaziunala da svilup (IDA)*. Acceptada vegn denton la *segirada obligatorica per disoccupaziun*.

Resultats

	Lescha spaziala		Credit IDA		Disoccupaziun	
	gie	na	gie	na	gie	na
Svizzera	626 224	654 311	550 557	713 855	865 881	402 468
Grischun	12 351	22 604	13 447	20 679	20 138	14 008

Era ils 26 da settember *fiera* il suveran svizzer las duas propostas fatgas. Igl artechel da *radio e televisiun* leva esser ina basa costituziunala per ils dus mieds da massa. L'iniziativa dil socialists aveva per mira ina *siguranza statala* da conresponsablidad per vehichels a motor e velos.

Resultats

	Radio e televisiun		Siguranza statala	
	gie	na	gie	na
Svizzera	531 747	695 541	301 760	939 379
Grischun	12 160	18 322	6 044	24 789

Economia

Murissen

Igl'emprem da matg ha liug a Murissen ina *exposiziun da tratga da biestga*, dalla quala era ils purs da Cumbel e Vella fan part. Denter ils tiers exponi ein era dus exemplars dalla razza «Brown Swiss» sur dalla quala ei ha gia dau bia discussiuns.

Cun agid dalla vischnaunca da Unterengstringen ha Murissen saviu realisar in niev *provediment d'aua* che vegn inauguraus la fin da zercladur.

Novs stabiliments d'alp

Ils 8 d'uoost inaugurescha *Falera* sia tegia nova sin l'Alp Dadens. In meins pli tard, ils 12 da settember, festivescha *Andiast* sias novas stallas ell'alp da vaccas.

La Cadi gida la Fabrica da Trun

La capointerpresa sursilvana ha difficultads da liquiditad. Ei basegna per quei disposiziuns rigurusas. Sper il Cantun e la vischnaunca da Trun separticipescha era la regiun vischinonta dil niev capital d'aczias dalla Fabrica da Trun e quei sco suonda:

Sumvitg: 50 000; Mustér: 15 000; Tujetsch: 15 000; Breil: 10 000. Ei settracta d'ina acziun da solidaritad.

Nova centrala da telefon a Glion

Ils 19 da matg vegn la nova centrala da telefon a Glion inaugurada. Ella surve-scha momentan a 2800 abbonents dalla Surselva. Il diember sa vegnir augmen-taus sin 10 000. Deplorablamein s'accordescha il baghetg exteriur buca cun il contuorn.

Funicularas Lumnezia SA, Vella en difficultads

Las Funicularas Lumnezia SA han difficultads finanzialas. Ad ina radunonza dils 18 da settember declara il president, Carli Casanova, ch'il cussegl d'administra-zion vegni ad elaborar in contract da menaschi cun las Funicularas Crap s. Gion a Lags. Suenter ina polemica ella pressa retrai Crap s. Gion denton l'offerta. Aschia sto il cussegl d'administraziun dumandar igl uffeci cirquital dalla Lumnezia in moratori che vegn concedius per 4 meins. Suenter liungas tractativas reus-sescha ei denton tuttina da far in contract da menaschi cun Crap s. Gion ch'ei denton meins favoreivels che l'emprema offerta.

Turissem

Ils 23 da matg snega *Mustér* la contribuziun da 100 000. — frs. per in bogn aviert. L'opposiziun ei sedrizzata specialmein encunter il plaz ad Acla da Fontauna. Ils 19 e 20 da zercladur presenta il Biro regional da traffic Glion il niev *prospect turistic dalla Surselva* a caschun d'in viadi cun representants dalla pressa a *Mustér*, *Medel*, *Trun*, *Breil*, *Glion*, *Vella*, *Val*, *Lags* e *Flem*. Dil prospect fan tut ils loghens turistics sursilvans part deno *Tujetsch*.

L'Ovra electrica sursilvana SA flurescha

A caschun dalla radunonza generala dalla OES decidan ils acziunaris da contribuir ina dividenda da 7,2%, quei che munta 288 000. — frs.

Viafier Furca-Alpsu

Avon 50 onns ei il tren cursaus per l'emprema gada sur il *Furca* e l'*Alpsu*. Per la commemoraziun da quei eveniment vegn ei fatg in taler ed ediu ina scartira festiva. La *Gasetta Romontscha* dils 31 d'uost edescha in supplement. — Alla sessiun dil matg conceda il *Cussegl grond* in credit da 727 650. — frs. per gidar a cumprar 6 *locomotivas* per la summa da 19,8 milliuns frs. dils quals la *Confederaziun* surpren la gronda part.

Impurtontas radunonzas ella Surselva

Il fenadur salva l'*Uniun forestala grischuna* sia radunonza annuala a *Mustér*. Ella discutescha la nova concepziun generala davart il forestalessor e numna cusseglier guvernativ dr. *Giachen Giusep Casaulta*, dr. *Walter Trepp* ed insch. cirquital *Gaudenz Bavier* commembers d'honor. L'uniun dedichescha ina numera da siu organ «*Bündnerwald*» alla vischnaunca da *Mustér* che vegn presentada da differents auturs.

Ils 25 e 26 da settember salva l'*Uniun d'apiculturs dalla Svizzerza tudestga* sia radunonza da delegai a *Mustér*. Ver 700 delegai prendan part da quella occasiun el *Hotel Acla* da *Fontauna*.

Gronda schitgira

Ils meins zercladur e fenadur eis ei da constatar la pli gronda schitgira ella *Euro-pa* dapi in tschentaner. Era la *Surselva* vegn tuccada da quella. Suenter il fenar crescha ei nuot, ils praus vegnan secs e cotschens. Il militar metta a disposiziun schuldada per gidar a schuar. Pliiras alps ston descargar muort munconza d'aua. Per encunter ils 20 da fenadur arriva la plievgia desiderada mitigond la situaziun catastrofala. Il quantum da fejn e risdiv sereducescha secapescha considerabla-mein, aschia ch'il maun public sto segidar culs purs.